

Wirágh András: *Cholnoky Viktor, a szépiró*

Balatonfüred, Balatonfüred Városért Közalapítvány, 2017 (Tempevölgy könyvek 24), 130 l.

Wirágh András 2017-ben megjelent monográfiájában – ahogyan azt a kötet címe is sugallja – elsősorban Cholnoky Viktor szépirodalmi tevékenységét vizsgálja, emellett ennek kiegészítésként tárgyalja az író publicisztikai, illetve fordítói munkáját. A könyv bevezetőjéből kiderül, hogy a szöveg a Cholnoky Viktorról szóló korábban megjelent szaktanulmányok kibővítését tűzi ki céljául, valamint átfogó képet kíván nyújtani a szerző szépprózai karrierjéről. Wirágh módszere filológiai kutatásokon alapul, a különböző megjelent szövegváltozatok közötti eltérések alapján bontakoztatja ki Cholnoky írói stílusának, poétikájának sajátosságait, valamint elbeszélésmódjának fejlődési fázisait.

Wirágh a bevezető fejezetben felvázolt háromféle olvasási stratégia mentén próbálja meg elemezni a szövegtörzset kiválasztott darabjait. Amellett ugyanis, hogy az írások megjelenésének története, a különböző szövegvariánsok alakulásának mozzanatai alapján tesz fontos megállapításokat, főként a főhős, a narrátor és a szerző közötti kapcsolat összetettségét illetően, a novellák jellemzése, értelmezése során tanulmányozza Cholnoky újságírói stílusának, illetve szövegalkotási szokásainak a szépirodalmi művek megszületésére gyakorolt hatását is. Wirágh a stíluskeveredés nyomait elsősorban a referencialitás megerősödésében, illetve a tényadatok és a fantasztikus fikciót meghatározó elemek összehangolásából adódó „kalkulatív” játékoság megvalósulásában véli felfedezni. Harmadik szempontként érvényesül az írás és az olvasás kapcsolatainak vizsgálata, a Cholnoky-művek és a korszakból ismert kanonikus rangú szerzők szöveguniverzumai között fennálló intertextuális összefüggések kutatása. Ezek alapján ugyanis nemcsak az tárható fel, hogy a szerző számára mely művek szolgálhattak modellül, hanem az irodalmi kánon korabeli alakulása, különböző sajátosságai is megmutathatók.

A tartalomjegyzékre pillantva azonnal láthatjuk, hogy az egyes novellákban visszatérő alakokat, majd az ún. „egyfelvonásos” hőseket szerepeltető szövegek elemzését a kötetekben megjelenő, többszörösen átdolgozott Cholnoky-művek analízise követi. A továbbiakban a széppróza kategóriájából kimaradó írások ismertetésére, egy pár – az első megjelenés óta nem publikált – novella összefoglalására, a Cholnoky-testvérek írásművészetének, karrierjének összehasonlítására, illetve a recepciótörténet legfontosabb állomásainak a bemutatására vállalkozik a monográfia. Az elemző szövegrészeket számos függelék követi, amelyek által a felvázolt filológiai tényanyag befogadhatóbbá

válik, ugyanis ezek nemcsak az írói életrajz jelentősebb eseményeinek az áttekintését teszik lehetővé, hanem a különböző szövegvariánsokkal kapcsolatos lényegi információk feltérképezését is.

Úgy gondolom, Wirágh kötetbeli legnagyobb teljesítménye mégis az, hogy képes rávilágítani a szerzői szemléletmód sokoldalúságára és összetettségére. Wirágh több szöveghely elemzése során is kiemeli például a kulturális kódok közvetíthetőségének problémáját, majd levonja az ezzel összefüggő narratív sajátosságokra vonatkozó következtetéseit. Kiderül, hogy Cholnoky érdeklődéséből és újságírói munkájából adódó széles körű, kulturálisan sokszínű ismeretanyagot mozgósított az elbeszélések megalkotása és átdolgozása során, és emiatt az „idegenség kiiktathatatlan élménye” (47) vált poétikája állandó jellegzetességévé. Az egzotikum magyar kontextusban való megjelenése ugyanis azt eredményezte, hogy az otthonosság érzetének megtapasztalása ellenére az olvasók többsége befogadhatatlanként, olvashatatlanaként vagy épp hihetetlenként könyvelte el a szövegeket. Wirágh arra is felhívja a figyelmet, hogy a különböző kulturális kódok összeegyeztethetlenségére mutat rá a látás, láttatás visszatérő témája is. A *Trivulzio szeme* című írásban például a félszemű főhős a vizualitás felől nézve hátrányos helyzetű, korlátoltságának köszönhetően azonban képessé válik arra, hogy a megszokott világnézettől eltérő perspektívában lásson, így különös, de újszerű oldalról világítja meg az eseményeket.

Wirágh ezzel összefüggésben a művek narratív sajátosságait is tanulmányozza. A „másik” kultúrájának megismerhetetlensége, értelmezhetetlensége ugyanis az elbeszélésmód szintjén is tetten érhető. A szerző ezzel magyarázza a narratív keret megjelenését, a főhős, illetve a narrátor őszinteségét megkérdőjelező formulák használatát. A *Trivulziót* nem szerepeltető szövegek elemzése kapcsán például a következőket olvashatjuk: „a narratori kételkedés, az olvasó horizontján az eldöntetlenség tapasztalatába fordítható át, amely nagyrészt az idegen kulturális kódokkal való játéknak köszönhető” (21). Máshol, a *Trivulzio szemének* értelmezése során Wirágh így érvel: „a kétdimenziós perspektíva a kizökkent, a normálistól eltérő világtapasztalás indexeként irányítja a hős szavahihetőségével kapcsolatos olvasói benyomások mindig változó élményét is” (24). A szereplő, illetve a narrátor hitelességének kérdése az írás megvalósulása, a történet megörökítése által látszik feloldódni, hiszen – ahogyan erre Wirágh is rámutat – a lejegyzés aktusa egyben ellenőrzi is az elhangzottak valóságtartalmát. A legitimáció ezen módja a szereplők identitásának alakulásával is szoros kapcsolatban áll, a mesélő és a krónikás szubjektumának megerősödése ugyanis szükséges feltétele annak, hogy a megírás és a hitelesítés aktusa sikeres lehessen, és hogy a történetolvasói kétely hangjai elhalkuljanak. Jól példázza ezt *Trivulzio* – a különböző szöveg újraírása során, az átdolgozások sorozata alapján kibontakozó – története. Érdekes módon *Trivulzio* beszélőként mutatkozik be, Cholnoky ugyanis először szerzői álnévként használta a megnevezést. A szereplő később nem teljesen hiteles mesélővé válik, majd egységes

személyiségű legitim sorozathósként, illetve szilárd narratív identitással bíró kalandorként áll előttünk.

A főhős és vele együtt a narrátor fejlődési fázisainak felvázolása tehát függ az írások narratív sajátosságaitól, amelyek pedig szorosan kapcsolódnak a kulturális „másság” nehezen feldolgozható tapasztalatának és az ebből fakadó újszerű perspektívák formálódásának a kérdéseivel. Wirágh ennek az összefüggésrendszerének a felmutatása által is képes érzékeltetni Cholnoky elbeszélői világának koherenciáját és sokrétűségét.

A kötetben szó esik még Cholnoky fantasztikum iránti érdeklődéséről, illetve a fantasztikus irodalom magyar kontextusban történő megjelenéséről. Az elterjedés reprezentatív darabja a Bálint Aladár által szerkesztett válogatáskötet, az *Éjjél és a Kísértethistóriák* című páros antológia. Cholnoky Viktor-szöveg ugyan nem jelent meg ebben a gyűjteményben, Wirágh azonban mégis fontosnak tartja megemlíteni jelenlétét a fantasztikum korabeli irodalmi státuszának, illetve Cholnoky ehhez kapcsolódó preferenciáinak és teóriáinak az elemzése során. Azt gondolom azonban, hogy a vizsgálat ezen a ponton kiegészülhetett volna Cholnoky „magkánonból” való kiszorulásának az értelmezésével, ami annak eredménye is lehetett, hogy a kísértetlátogatásokról szóló történetek beépítése leginkább az irodalom peremterületein hódító műfajokra volt jellemző. Az idegenül ható kulturális kódok beillesztése tehát újabb magyarázattal szolgálhatott volna arra nézve, miért nem válhattak Cholnoky szövegei kanonikussá.

A monográfia elsősorban az irodalomtörténet iránt érdeklődő, illetve ezen szaktudomány kódjait jól ismerő olvasók számára interpretálható. Az elemző szövegrészek részletezőek és informatívak. A könyv számtalan érdekes kiegészítő tudnivaló forrása is, megismerhetjük belőle például a Cholnoky korában hatékonysága miatt népszerűvé váló szövegterjesztési módszerek működését. A könyv bizonyos sajtótörténeti sajátosságokról is tudósít, megtudhatjuk ugyanis azt is, hogy melyek voltak azok a kulturális intézmények és folyóiratok, amelyekben komoly presztízsnak számított a megjelenés. Ugyanakkor Wirágh könyve képes rámutatnia kultúraközöttséggel kapcsolatos előfeltevésekre és az ezzel kapcsolatos – nemcsak a különböző szövegek befogadását érintő – problémákra, emiatt azt gondolom, hogy érdekes lehet a szélesebb körű, nem feltétlenül szakmai érdeklődésű olvasóközönség számára is.

Mindemellett Wirágh művét ugyanúgy a koherencia jellemzi, mint a Cholnoky-szövegvilág mögött felsejlő gondolatrendszert. Összetettsége ellenére ugyanis átgondoltságról tanúskodik, a kötet jól felépített, az egymást követő fejezetek szervesen kapcsolódnak egymáshoz. Wirágh emellett híven ragaszkodik szempontjaihoz, ennek eredménye a visszatérő kérdések és problémák mély feltárása és kifejtése.

Kritikaként említhető, hogy a bonyolult mondatszerkesztés néhol igencsak megnehezíti az olvasást. Már a bevezető fejezetben is találkozhatunk effajta többszörösen összetett szerkesztésmóddal: „Az újságíró Cholnoky szövegei – ahogyan erre kortárs reflexiók nyomán Szajbély Mihály már korán rámutatott – nehezen (vagy egyáltalán

nem) választhatóak el a szépirodalmat létrehozó Cholnoky szövegeitől, ami a szépirodalminak tekinthető szövegek esetében a tényanyag permanens jelenlétét, és ennek az olvasás aktusára gyakorolt különféle következményeit (pl. a referencialitás váltakozó szintjéből adódó játékoságot) vetítheti előre” (11). A szerző azonban maga is figyelmeztet a szerteágazó komplikáltságra, amikor a szöveg sűrűségével, adatgazdagságával, avagy a munkamódszerét jellemző „filológia speeddel” kapcsolatos kritikákra reflektál. A feltárt adatok halmozása azonban gyakran még a segítő táblázatok ellenére is megakadályozza az információk feldolgozását.

Összességében viszont elmondható, hogy a kismonográfia nem csupán a téma kifejtésének vonatkozásában, hanem szerkezetében és nyelviségében is megfelel a szakmai elvárásoknak. A mű tehát eredményes vállalkozásnak tekinthető, hiszen Wirágh nemcsak sajátos szempontokkal gazdagította az életmű feldolgozását, hanem sikerült egy sokoldalúan összetett, de mégis egységes Cholnoky-képet is felmutatnia.

Ocsenás Alica